

# SİNTETİK NEFT TURŞULARINDAN ALINAN KOMPLEKS DUZLAR BİTKİLƏRİN BOY İNKİŞAFINI GÜCLƏNDİRƏN REAGENT KİMİ

**Fatmaxanım Qənbərova**

*Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin Akademik Yusif Məmmədəliyev adına  
Neft-Kimya Prosesləri İnstitutu, fatime-quliyeva-78@mail.ru*

Aparılan işlər göstərmişdir ki, sintetik neft turşuları əsasında alınmış bir çox birləşmələr boy maddəsi xüsusiyyətlərinə malikdir və onların tətbiqi Qarabağ torpaqlarında kənd təsərrüfatı bitkilərinin məhsuldarlığının artırılmasında, tinglərin tez kök atmasına təsir etməklə yaşıllıqların bərpasında böyük rol oynaya bilər.

Boy maddələrinin hazırlanması üçün sintetik neft turşularından (SNT) istifadə olunur. SNT-nin sintezi üçün perspektiv üsullardan biri neftin dizel fraksiyasının maye fazada hava oksigenin iştirakı ilə katalitik oksidləşməsidir.

Neft turşularının fərqli törəmələrinin bitkilər üçün stimullaşdırıcı qabiliyyətini araşdırmaq məqsədilə sintetik neft turşuları və alkanolaminlər əsasında suda həll olan kompleks duzlar sintez edilmiş, laboratoriya və çöl şəraitində təcrübə sahəsində qarğıdalı, pambıq, mərcimək, buğda, zeytun və nar bitkiləri üzərində sınaqları həyata keçirilmiş və alınan nəticələr bu duzların effektiv boy maddələri qabiliyyətinin olduğunu üzə çıxarmışdır. Sintez etdiyimiz üzvi duzların təmizliyi təsdiq edilmişdir. İQ spektrləri çəkilərək struktur quruluşları və eyni zamanda alınan duzların xüsusi elektrik keçiricilikləri, donma temperaturu və şüasındırma əmsalları öyrənilmişdir. Alınan üzvi duzların bir hissəsinin xarakteristik göstəriciləri olan xüsusi elektrik keçiricilikləri təyin edilmişdir.

Sintetik neft turşularının etanolaminlərlə kompleks duzlarının qarğıdalı, buğda, mərcimək və pambıq bitkilərinə təsirini araşdırmaq üçün 0,01m<sup>2</sup> sahəli plastik qablar torpaqla doldurulmuşdur. Hər bir bitkiyə göstərilən normativə uyğun sayda buğda, qarğıdalı, noxud və mərcimək toxumlarını nəzarət üçün götürdüyümüz qaba suvarma suyunda, yerdə qalan qablara sintetik neft turşularının uyğun olaraq mono-, di- və trietanolaminlərlə kompleks duzlarının 10<sup>-4</sup>% qatılıqlı məhlullarında öncədən isladılmış toxumlar əkilmişdir. Bu bitkilərin 13-15 gün ərzində inkişafını müşahidə edərək ölçmələr aparılmış, alınan nəticələr qeyd olunmuşdur. Sintetik turşu duzlarının təsiri ilə bitkilərin boylarının gündəlik artım göstəriciləri təyin edilmişdir.

Binə qəsəbəsində yerləşən AR KTN Meyvəçilik və Çayçılıq ET İnstitutunun Abşeron təcrübə stansiyasının sahəsində nar və zeytun bitkiləri üzərində sahə sınaqları aparılmışdır. Həmin bitkilərin cavan tingləri müvafiq məhlullarda nəzərdə tutulmuş müddətdə isladılaraq əkilmişdir. Müşahidələr məhlullarda isladılıb əkilən bitkilərin daha intensiv inkişaf etdiyini göstərmişdir.